

KÜLTÜR EKONOMİSİ KRİZDE

Gamze Akkus İlgezdi
CHP Genel Başkan Yardımcısı - İstanbul Milletvekili

KÜLTÜR EKONOMİSİ KRİZDE

TÜRKİYE'NİN KÜLTÜR HARCAMALARI TABLOSU

Ulu Önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyeti kurarken onun temellerinin sağlam bir kültüre dayanmasını öngörmüştür. "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" sözü de bu öngörüsünü destekler niteliktedir. Ancak son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti Devleti bütçeleri hazırlanırken açıklanan rakamlar ve kabul edilen bütçelerden de anlaşılacağı üzere kültür ve sanata ayrılan bütçeler ne yazık ki komik denecek kadar az miktarlar içermektedir. Özellikle bakanlıklara ayrılan bütçelere bakıldığında en az bütçenin Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ayrılması da ülkemizdeki kültür ve sanatın yerini gözler önüne sermektedir.

Anayasanın 64. Maddesi şöyle demektedir: "Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur; sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır." 64. maddede yer alan kültür politikalarında devletin sorumluluğuna içerik ve işlerlik kazandırılması ve tüm yurttaşların kültüre erişimi ve katılımının sağlanması vurgusuyla güçlendirilmesi bir gerekliliktir. Devletin sanatı ve sanatçıyı koruma, sanatı ve kültürel faaliyetleri yayma görevi anayasal hükümlerce güvence altına alınmışken, TÜİK'in açıkladığı kültür harcamaları rakamları tablonun hiç de görüldüğü gibi olmadığını ispatlamaktadır.

KÜLTÜREL FAALİYETLER GÜNLÜK KİŞİ BAŞI 2,7 TL...

TÜİK, 2021 yılının Kültür Ekonomisi ve Kültürel İstihdam İstatistiklerini açıkladı. GSYH, 2021 yılı için 7 trilyon 248 milyar 789 milyon TL'dir. Kültür harcamalarının, gayrisafi yurt içi hasılaya oranı ise 2021 yılında %1,1 olarak gerçekleşmiştir. Kültür harcamaları 2021 yılında 2020 yılına göre %31,8 artarak 79 milyar 530 milyon 334 bin TL olmuştur. **Yani bu demek oluyor ki 85 milyon nüfuslu Türkiye'de, kişi başı yıllık kültür harcaması 1000 TL, aylık 83 TL, günlük ise sadece 2,7 TL.** Günlük 2,7 TL ile herhangi bir kültürel faaliyetin gerçekleşmesi imkân dahilinde bile değildir.

KÜLTÜR HARCAMASININ %20,5'İ TELEVİZYON VE EKİPMANI ALIMINA YAPILDI

Hane halklarının 2021 yılında gerçekleştirdiği kültür harcamalarında; **televizyon ve ekipmanı masrafları %20,5, kablolu/özel TV yayın hizmetlerine ödenen ücretler %15,7 ve veri işlem ekipmanları %15,5 paya sahip oldu.** Yüzde 20,5 ile en büyük paya sahip olan televizyonun kültürel faaliyetler arasında sayılması dahi halkın kültür ve sanat sektörüne ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Televizyon izlemek bir kültürel faaliyet midir, televizyon ve ekipmanlarına harcanan para kültürel faaliyetlere mi harcanmış oluyor? Kültür ve sanata hizmet eden programlar dışında, televizyonlardaki yayınlar dikkate alındığında bu sektöre hizmet eden bir faaliyet olup olmadığı ayrı bir tartışma konusuyken, televizyon izlemek için satın alınan hizmetin de kültürel faaliyet sayılmasının gerçeklikle uzaktan yakından ilgili bulunmamaktadır.

EKONOMİK KRİZİN OLUŞTURDUĞU BASKI, HALKI KÜLTÜREL FAALİYETLERDEN UZAKLAŞTIRIYOR

Gerçek anlamda bir kültürel etkinlik olan sinema, tiyatro ve konser masraflarına baktığımızda ise 2021 yılı için %1,0 olurken (2020'de 2,0) kitaplar %11,7 olmuştur. (2020'de kitaplar %13,1) Gazete ve dergi masrafları 2020'de de olduğu gibi 2021'de de %2,1 oldu. Dolar kurundaki yükselmenin kâğıt fiyatlarına yansımaları, kâğıdı ithal ettiğimiz için kurdaki yukarı yönlü hareket, etkisini maliyetlerde ve satış fiyatlarında göstermektedir. Kitapların pahalılığı halkın kitaba erişimindeki engellerden sadece biridir. Ülke geneline hâkim olan ekonomik krizin halkın üzerinde oluşturduğu baskı, ne yazık ki halkı kültürel faaliyetlerden uzaklaştırmaktadır. Sinema, tiyatro, konser ve kitap masraflarındaki bir önceki seneyle göre düşüş yaşanması da dikkat çeken diğer bir noktadır.

Diğer: Gazete ve dergiler; fotoğraf ve sinema ekipmanı; sinema, tiyatro, konser; radyo, CD çalar ve diğer elektro akustik aletler; kasetler, diskler ve disketler; müzeler, hayvanat bahçeleri vb. yerlere giriş ücreti, diğer kültürel hizmetleri.

*Harcama türlerine göre kültür harcamaları (%), 2021

KÜLTÜREL İSTİHDAM DURMA NOKTASINDA

Kültürel istihdam 2021 yılında bir önceki yıla göre %8,4 artarak 642 bin kişi oldu. Oransal artışın yanı sıra bir sene içerisinde kültür sektörü gibi uçsuz bucaksız bir sektörde sadece 641 bin yeni emekçinin istihdama katılması, kültür sektörünün durma noktasına geldiğini göstermektedir. İstihdam edilenlerin dahi kadro sorunları çözülemezken, sözleşmeliden kadroya geçişlerde yapılan ayrımcılık kadro vaatlerine gölge düşürürken, yeni istihdama katılan kültür emekçilerinin devamlılığı uzun vadede belirsizlik göstermektedir. Kültürel istihdamda olanların %63,1'i 30-54 yaş grubunda, %28,8'i 15-29 yaş grubunda, %7,9'u ise 55 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldı. "Efendiler! Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim." Ulu Önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu sözle ile kültür ve sanatı yüksek bir nokta görmüş ve emekçilerine verilmesi gereken değeri vurgulamak istemiştir. Kültür sanat emekçilerimiz bu ülkenin kıymetli değerleridir. Fakat sektörel baskı ve kültür sanat emekçilerine yapılan muamele yüzünden artık çocuk yaşta sanatçı ne yazık ki yetişmez oldu. Kültür-sanat alanına yönelmeye gerek duymayan bir nesil haliyle de kültürel faaliyetlerle alakadar olmuyor. Belki dünya çapında yetenekli birçok değerimizi bu anlayış yüzünden kazanmadan yitirdik. Oransal olarak baktığımızda kültürel istihdamda olanların %40,2'sini yükseköğretim mezunları, %36,4'ünü lise altı eğitimliler, %23,4'ünü ise lise ve dengi meslek okulu mezunu olanlar oluşturdu. Kültürel istihdamda olanların, %60,4'ü ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışırken, %39,6'sı işveren, kendi hesabına veya ücretsiz aile işçisi olarak çalıştı. Kültürel istihdamda olanların %74,1'i tam zamanlı çalışırken, %25,9'u yarı zamanlı çalıştı. Kültürel istihdamda yer alan kişilerin haftalık ortalama normal çalışma süresi 38,7 saat oldu.

Grafikteki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Kültürel istihdamın mesleki alanlara göre dağılımı (%), 15+ yaş, 2021

%2,2 İLE EN DÜŞÜK PAY KÜLTÜREL EĞİTİMİN OLDU

Kültürel istihdamda olanların %40,0'ını el sanatları çalışanları, %19,9'unu mimar, planlamacı ve tasarımcılar, %8,4'ünü sanat ve kültür ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları, %7,9'unu ise yaratıcı sanatçılar ve sahne sanatçıları oluşturdu. Fakat TÜİK istatistiklerinin el sanatları grubuna hangi meslek gruplarını ve hangi sanatsal faaliyetleri dahil ettiği de bilinmemektedir. Kültürel istihdamın mesleki alanlara göre dağılımına göz attığımızda yüzde 2,2 ile en düşük payı kültürel eğitim almaktadır. Kültürel eğitimin yok sayıldığı bir eğitim sisteminde ise yaratıcı sanatçıları ve sahne sanatçılarının yüzde 7,9 olması sürpriz bir tablo olmamaktadır. Yazar, gazeteci ve dil bilimcilerin kültürel istihdamı ise 6,7 ile yine pastadan en az payı alan meslekler arasındadır. Buradan çıkan sonuç ise yazar, düşünen, araştıran ve bilgilerini aktaran bir nesilden hızla uzaklaşıldığıdır.

SONUÇ:

Düşüncenin de en saygın ve en soylu biçimi sanattır. Sanatın yer almadığı bir kültür sektörü düşünülemez. Fakat ne yazık ki, siyasi otoriteler düşünceyi ifade meselesiyle hiç barışık değiller. Bu incelikten öyle uzaklaşıyor ki kültürel faaliyetlere ayrılan bu dar alandan hem istihdam yaratılmaya çalışılıyor hem de halkın kültürel ihtiyaçlarının karşılanması bekleniyor.

Oysa bu kadim topraklarda her türlü ayrımcılık karşısında kültür ve sanat iyileştirici, kapsayıcı, yaraları sarıcı olmuştur. Kültür alanını pasifleştiren, kültürel faaliyetleri dar bir alanda tutan, kültür sektörüne üvey evlat muamelesi yapan bu anlayışın artık değiştirilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Sanatın her dalının insanı insan yapma konusunda müthiş bir rolü vardır. Yeter ki biz insanlarımızı sanatla buluşturalım. Fakat gelinen noktada maddi imkansızlıklar, kültürel faaliyetlerin pahalılığı ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik darboğaz nedeniyle insanımızın kültür ve sanatla buluşamadığı ortadadır.

Kültür faaliyetlerine ayrılan bütçelerin insan onuruna yakışan düzeyde olduğu, temelinde kültür olan bu ülkenin insanların kültürel faaliyetlerden uzak olmadığı, kültürle ve sanatla iç içe yaşadığımız bir toplum artık temennide değil pratikte de olmalıdır.